

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Кондратьєвої Оксани Василівни на тему: «Архітектурно-художні принципи творчості В.М.Покровського», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Актуальність обраної теми.

У роботі проведено дослідження, систематизація і аналіз архітектурного надбання Володимира Миколайовича Покровського (1863–1924), створеного ним на теренах Польщі та України на зламі ХІХ–ХХ століть. Акцентом дослідження стали об'ємно-планувальні, композиційні та стильові особливості запроєктованих ним будівель у Харківській, Сумській і північних районах Донецької та Луганської областях упродовж 1907–1918 років, які є пам'ятками архітектури і містобудування України. Аналіз споруд В. М. Покровського засвідчує створення ним особистої морфологічної системи. При цьому, опрацювання наукових праць за темою дисертації виявило низку невивчених аспектів: комплексно не досліджено багатогранну творчість В. М. Покровського; не визначено притаманні їй архітектурно-художні особливості; не засвідчене її високе культурне значення. Таким чином, актуальність дисертаційного дослідження обумовлена необхідністю розширення теоретичних знань з історії архітектури України загалом і архітектурного надбання В.М. Покровського зокрема та створенням джерела для професійного виховання майбутніх генерацій архітекторів-художників.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації базується на результатах аналізу існуючої теоретичної бази і практичного вітчизняного та зарубіжного досвіду в галузі вивчення, використання та удосконалення творчого надбання архітектора-художника В. М. Покровського. В результаті чого запропоновані архітектурно-художні принципи його творчості на основі вивчення об'ємно-планувальних, композиційних і стильових ознак його архітектурних об'єктів.

Достовірність основних положень підтверджується, по-перше, критичним аналізом теоретичних робіт за даною тематикою, вивченням історико-проектного досвіду, участю авторки у наукових конференціях, де її пропозиції пройшли апробацію і отримали позитивну оцінку. По-друге, використанням відповідних загальнонаукових та конкретно-наукових методів дослідження: графоаналітичний і структурний та комплексний аналіз, метод натурних обстежень і фотофіксації, камеральний метод (аналіз джерел інформації: опрацювання максимального обсягу літератури, проектної документації), графічне моделювання; типологічний, морфологічний і порівняльний аналіз тощо.

Наукова новизна результатів. Серед отриманих результатів слід виокремити наступне.

У роботі вперше:

- встановлено перелік архітектурних об'єктів В. М. Покровського та здійснено їхню класифікацію; виявлена географія будівництва об'єктів, які досліджуються, та розроблені картографічні матеріали споруд за типологічними ознаками;
- відпрацьована комплексна характеристика творчого доробку архітектора-художника В. М. Покровського;
- досліджена біографія архітектора-художника В. М. Покровського з виявленням усіх чинників формування його особистості;
- до наукового вжитку введено невідомий в історіографії вітчизняної архітектури фактологічний матеріал містобудівної історії Харкова;
- виявлені і сформульовані архітектурно-художні принципи творчості В. М. Покровського: 1) художньо-семантичного мислення 2) «поліфонії стильових і народних форм» 3) «синтезу мистецтв і ремесел» 4) «складної пластики» (дахів, фронтонів) 5) «різноманітність» форм і композицій.

Удосконалено:

- відомості щодо особливостей архітектури В. М. Покровського з позиції об'ємно-планувального, композиційного та стильового аспектів;

Отримала подальшого розвитку:

- методологія пофакторної оцінки громадських, житлових і сакральних будівель на основі графо-системного аналізу.

Практичне значення дослідження. Отримані результати є важливими як для розвитку освітньої (можуть бути впроваджені до навчального процесу ЗВО) та наукової галузі (можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях на прикладі інших архітекторів-художників), є незамінними для реального проектування (наприклад, для відпрацювання історико-опорних планів визначених міст, виготовлення проектів реставрації пам'яток архітектури і містобудування для зазначених об'єктів).

Повнота викладу матеріалу в опублікованих працях за темою дослідження є достатньою, результати дисертаційного дослідження опубліковано у 17 наукових працях, зокрема: 6 статей – у фахових наукових виданнях України; 2 статті – у зарубіжних виданнях; 6 статей – у тезах до наукових міжнародних конференцій; 4 статті, які додатково відображають наукові результати. Їх зміст загалом відповідає заявленим завданням та об'єкту дослідження в цілому.

Дисертація включає необхідні структурні частини і складається із анотації, списку публікацій, списку вжитих скорочень, вступу, основної частини (чотири розділи), загальних висновків, списку використаних джерел інформації та семи додатків.

У **вступі** розкрита актуальність теми дослідження, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи і межі дослідження, а також наводиться наукова новизна, практичне значення та напрямки застосування результатів роботи.

У першому розділі (39 сторінок, з них 7 рисунків) **«Історіографія та проблематика дослідження архітектури В. М. Покровського»** визначено стан дослідження проблеми, розглянуті особливості архітектурно-містобудівного розвитку Холмсько-Варшавської єпархії 1875–1905 років (нині – східні території Республіки Польща) і Харківської губернії 1885–1919 років (нині – Харківська і Сумська області, північні райони Донецької та Луганської областей України); проаналізований вплив містобудівних, геополітичних, культурних чинників на формування творчої особистості архітектора-художника В. М. Покровського. На основі просопографічних досліджень вперше в історіографії вітчизняної архітектури представлена повна біографія В. М. Покровського.

У другому розділі (11 сторінок, з них 4 рисунки) **«Методичні основи дослідження архітектурного надбання В. М. Покровського»** обрано системно-структурний підхід щодо дослідження архітектурних об'єктів В. М. Покровського, який ґрунтується на наукових методах дослідження (теоретичному і емпіричному) та спеціалізованих архітектурних методах (графоаналітичному методі, на розробленні структурно-логічних моделей і застосуванні методу матричних моделей і класифікацій).

У третьому розділі (49 сторінок, в т.ч. 24 рисунка, з яких 6 розміщені на частині сторінки) **«Дослідження типологічних особливостей архітектури споруд В. М. Покровського»** усі виявлені об'єкти архітектури з творчого доробку В. М. Покровського класифіковані за типологічними ознаками, проаналізовані об'ємно-планувальні, композиційні та стильові ознаки громадських і житлових будівель та об'єктів сакральної архітектури; досліджені реконструйовані та реставровані будівлі В. М. Покровського.

У четвертому розділі (41 сторінка, в т.ч. 19 рисунків, з яких 1 розміщений на частині сторінки) **«Значення творчості В. М. Покровського для розвитку архітектури України»** проаналізовані основні форми і композиції морфологічних елементів та їхні стильові особливості відповідно до розроблених графо-аналітичних моделей; визначені п'ять архітектурно-художніх принципів творчості В. М. Покровського; досліджений сучасний стан виявлених споруд, визначена цінність його архітектурної спадщини, а також вплив В. М. Покровського на розвиток архітектури України.

Загалом, результати дослідження викладені на 236 сторінках, зокрема: 121 сторінки основної текстової частини, 50 сторінки ілюстрацій; 22 сторінки використаних джерел інформації з 234 найменувань, 43 сторінки додатків. Акти про впровадження результатів наукової роботи (4 сторінки) наведено у додатку А.

В роботі наявною є нерівномірність інформаційного наповнення розділів загалом та ілюстративних матеріалів зокрема. Відрізняється 2 розділ, який за кількістю сторінок загалом та за кількістю ілюстрацій зокрема є значно меншим за інші. Однак автору загалом вдалося продемонструвати вміння тримати лінію логічного мислення та в більшості випадків аргументовано викладати власні висновки.

До представленої роботи є наступні зауваження та запитання:

1. Слід зупинитися на взаємозв'язку назви, об'єкту та предмету дослідження (стор.23): виходячи із назви роботи «Архітектурно-художні принципи творчості В.М.Покровського» (що має включати предмет та основну новизну роботи), тоді об'єктом дослідження є - творчість В.М.Покровського, предметом – його архітектурна діяльність, а основним результатом роботи є – архітектурно-художні принципи (що до речі, зафіксовано метою дослідження (стор.22) – виявлення архітектурно-художніх принципів та заявлено у новизні – «сформульовано архітектурно-художні принципи» (стор.24).
2. В дисертації, в розділі 2, є посилання на джерело, стор.66: [147] – (Романчиков В.І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.) - Навчальний посібник призначено для студентів вищих навчальних закладів III, IV рівня акредитації, які навчаються за економічним напрямком. (https://www.studmed.ru/romanchikov-v-osnovi-naukovih-doslzdzen_231bc5df5d1.html) – тобто посилання на навчальний посібник для студентів економістів? – а де вивчення існуючої методологічної бази, на яку спирається архітектурна теорія і наукова думка?
3. Як результат збіднілої інформації в роботі з методологічних основ теорії архітектури, мабуть є використання наукового підходу із назвою «комплексний системно-структурний», який взятий за основу дослідження. Тут змішаними є базові методологічні основи в теорії архітектури, де відпрацьованими є декілька підходів: техніко-економічний, комплексний, системний, середовищний, культурологічний тощо.
4. Також слід звернути увагу на принципи системного підходу, які на думку авторки, мають такий вигляд: цілісність, ієрархічність, структуризація, системність (стор.66, абз.1). Хоча з теорії архітектури відомо, основними принципами системного підходу є : - цілісності і компактності; - визначальних (основних) ознак та інваріантності структури.
5. Окремі назви окремих ілюстрацій вказують, що це рисунки, однак там має місце лише текстова та цифрова інформація (наприклад рис. 1.3, 1.7), графічні зображення відсутні. Доцільно мабуть представляти такі дані в табличній формі.
6. Авторка стверджує, що «Тишківці Старобільського повіту, нині – Марківського району Луганської області» (стор.32, абз.1). Точним буде таке викладення інформації: - Тишківці Старобільського повіту, нині – Марківська селищна територіальна громада Старобільського району Луганської області (див. Офіційний сайт ВР України. Адміністративно-територіальний устрій Луганської області).
7. В роботі стверджується, що «на формування архітектури громадських і житлових будівель впливали головні об'єктивні чинники – соціально-економічний, конструктивний, функціональний і містобудівний» (стор.47, абз.2). При цьому не врахований ключовий фактор (чи група чинників) – природно-кліматичний. Хоча далі (стор. 69, абз.2) такий фактор вже враховується.
8. У продовженні вище вказаного, у роботі (стор.69, абз.2) авторка вказує, що «одним із першочергових завдань дослідження стало виявлення системи чинників, які впливали на об'ємно-планувальні та містобудівні рішення споруд В.М.Покровського...», далі наводиться їх повний перелік. Звідки взято такий перелік факторів (посилань на джерела інших авторів немає) чи де в роботі наводиться їх обґрунтування, незрозуміло.
9. На рис.1.7 вказано, що там представлені «аспекти дослідження архітектурно-художніх принципів творчості В.М.Покровського». Що тут вкладено в поняття «аспекти» і чому в першому розділі вже представлено «дослідження ... принципів...»? Відомо, що - принципи виявляються, а досліджуються чинники. Тому назва ілюстрації, виходячи з матеріалу підрозділу могла мати іншу назву, наприклад «контекстуальні особливості творчості В.М.Покровського».
10. Висновки до розділів в багатьох випадках мають занадто розлогий характер (окремо взятий пункт висновку може займати більше половини сторінки (наприклад, на стор.64, 76, 165, 168). Узагальнення інформації у висновках має бути більш лаконічним.
11. Значна кількість ілюстративного матеріалу є невиразною, чи взагалі не можливо чітко їх прочитати (наприклад рис. 3.2, 3.5, 3.6, 3.9, 3.21 тощо).

12. Авторка вказує, що «дослідження ознак громадських і житлових будівель В.М.Покровського було проведене за ієрархічними рівнями «місто» - «район» - «вулиця» - «будівля». (стор.82, абз.3). Тут також мають бути уточнення: який саме «район» мається на увазі «адміністративний район» чи планувальний район міста», також слід конкретизувати поняття «вулиця» - адже з основ містобудування відомо, що це частина поселення, обмежена червоними лініями, де відсутня забудова, в ч. історична.
13. В роботі є фрагменти, де надається описова характеристика використання того чи іншого методу, наприклад «характерним прикладом використання методу стилізації історичних форм у проектуванні громадських споруд є корпус хімічних майстерень з аудиторією ХПТІ у Харкові...» (стор.88, 92,93). При цьому посилання на ілюстрацію, де можна пересвідчитись у цьому, як і самої ілюстрації при вказаному описі – немає. Те ж саме відноситься і до опису залізничного вокзалу у Холмі – прикладу стилізації історичних форм (стор.93), тощо.
14. Не зрозумілим також є посилання на рисунок в описі будинку Пантелеймонівського монастиря в Сумах (приклад використання модернізації та художньо-семантичного мислення, стор.96), який розміщений значно далі в роботі, на стор.140, тощо. Це суперечить правилам оформлення дисертацій.
15. У висновках до 3 розділу не виділені ті чи інші закономірності, що є характерними для творчості В.М.Покровського. При цьому, далі у 4 розділі (стор. 138) вказується «визначено п'ять архітектурно-художніх принципів його творчості на теренах Слобідської України 1907-1915 років». На чому базується таке визначення не зовсім є зрозумілим. Також виникає питання – чому вказані принципи відносяться до об'єктів лише в межах Слобідської України, адже були об'єкти і в Польщі, та чому лише період 1907-1915 років.

Висновок: В цілому, задля об'єктивності слід вказати, що до даної наукової студії виникає, окрім озвучених вище, і інші запитання, зауваження чи побажання. При цьому, зважаючи на наявну наукову новизну та її практичну значимість, на наш погляд, вона вносить істотний доробок до теорії та історії архітектури. Загалом дисертація за темою: «Архітектурно-художні принципи творчості В.М.Покровського» є самостійною завершеною науковою роботою, у якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову задачу з вивчення та впровадження до науково-практичного використання архітектурно-художніх принципів архітектора В.М.Покровського, і яка в цілому відповідає вимогам МОН України, а її автор, Кондратьєва Оксана Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Доктор архітектури, професор,
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М.Бекетова,
професор кафедри містобудування

В.В.Шулик

Підпис В.В.Шулика підтверджую: _____

22.03.2021

